

AKİS DERGİSİ  
İHTİLALİN SESİ  
(1960-1962)  
4. CİLT  
CEMİL KOÇAK

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0339  
Tarih: 093

**AKİS DERGİSİ**  
**İHTİLALİN SESİ**  
(1960-1962)  
4. CİLT  
CEMİL KOÇAK

Yayın Danışmanı  
**Ekrem Demirli**

Proje Editörü  
**Dr. Mehmet Yılmaz Akbulut**

Kapak ve Sayfa Uygulama  
**Faruk Özcan**

Kitap Editörü  
**Munise Şimşek**

Son Okuma  
**Didar Ayşe Akbulut**

**VakıfBank Kùltür Yayınları**  
İnkılap Mahallesi  
Dr. Adnan Büyükdeniz Caddesi  
No: 7/A1 – Kat 13  
34768 Ümraniye / İstanbul  
Telefon: 0 216 285 9571  
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr  
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2024

ISBN 978-625-6647-61-9  
Takım ISBN 978-625-7447-97-3

*Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.*

Baskı  
**İmak Ofset Basım Yayın A.Ş.**  
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12  
34522 Esenyurt / İstanbul / Türkiye  
Tel: +90 444 62 18  
Sertifika No: 71320

1. Baskı: Aralık 2024

AKİS  
DERGİSİ  
İHTİLALİN SESİ  
(1960-1962)  
4. CİLT  
CEMİL KOÇAK



## CEMİL KOÇAK

1956 yılında İzmir’de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İzmir’de tamamladıktan sonra 1978 yılında SBF BYYO’dan mezun oldu. SBF’de yüksek-lisans ve doktora eğitimine devam etti. *Türkiye’de Millî Şef Dönemi (1938-1945)*, yazarın doktora tezidir. 1985 yılında tamamladığı Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi doktorasından sonra 1991 yılında siyasal ve sosyal bilimler doçenti oldu. 2007 yılında da Sabancı Üniversitesi’nde profesörlüğe yükseltildi. 1984-1999 yılları arasında TÜBİTAK’ta çalışan yazar, 1999-2024 yılları arasında da Sabancı Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi’nde öğretim üyesi olarak bulundu; hâlen emekli olup, yakın dönem siyasi tarihimiz ile ilgili araştırmalarını sürdürmektedir. Yazarın kitapları: *Türkiye’de Millî Şef Dönemi (1938-1945)*, (iki cilt); *Abdülhamid’in Mirası; Türk-Alman İlişkileri (1923-1939); Umumi Müfettişlikler (1927-1952); Belgelerle Heyeti Mahsusalar; Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası; Geçmişiniz İtinayla Temizlenir; Tek Parti Döneminde Muhalif Sesler; Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası; Türkiye’de İki Partili Siyasî Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950): (İkinci Parti, İktidar ve Demokratlar, Rejim Krizi, Dönüşüm, Uzlaşma ve CHP İktidarının Sonu)*, (altı cilt); *Recep Peker Konuşuyor: “Disiplinli Hürriyet; CHP Genel Sekreterliği (1930-1945); CHP ve Taşra (1930-1950) (Cilt: 1 Akdeniz Bölgesi); Ayın Karanlık Yüzü; Geçmiş Ayrıntıda Saklıdır; Tarihçinin Eleği; Tarihin Buçulu Aynası; Resmî Tarihe Meydan Okuyorum; Tek Parti: Cumhuriyet ve Şefler; Darbeler Tarihi; Karabekir’in Kavgası; Demokrat Parti Karşısında CHP; Tarih Büyük Harflerle Yazılmaz; İsmet İnönü ve Resmî Tarih; Madalyonun Arka Yüzü; 27 Mayıs’ın Kayıp Anayasası; Akis Dergisi (1954-1957), (Ümit ve Hayal Kırıklığı) (Cilt: 1); Akis Dergisi (1957-1960), (Öfke ve İsyan) (Cilt: 2) ve Akis Dergisi (1960), (“Nazik İhtilal”), (Cilt: 3).*

# İÇİNDEKİLER

Sunuş	7
<b>BİRİNCİ BÖLÜM</b>	
<b>KASIM 1960</b>	
331-334 Numaralı Sayılar	9
<b>İKİNCİ BÖLÜM</b>	
<b>ARALIK 1960</b>	
335-340 Numaralı Sayılar	113
<b>ÜÇÜNCÜ BÖLÜM</b>	
<b>OCAK 1961</b>	
341-344 Numaralı Sayılar	173
<b>DÖRDÜNCÜ BÖLÜM</b>	
<b>ŞUBAT 1961</b>	
345-348 Numaralı Sayılar	215
<b>BEŞİNCİ BÖLÜM</b>	
<b>MART 1961</b>	
349-352 Numaralı Sayılar	269
<b>ALTINCI BÖLÜM</b>	
<b>NİSAN 1961</b>	
353-356 Numaralı Sayılar	309
<b>YEDİNCİ BÖLÜM</b>	
<b>MAYIS 1961</b>	
357-361 Numaralı Sayılar	333
<b>SEKİZİNCİ BÖLÜM</b>	
<b>HAZİRAN 1961</b>	
362-365 Numaralı Sayılar	355

	<b>DOKUZUNCU BÖLÜM</b>	
	<b>TEMMUZ 1961</b>	
366-370 Numaralı Sayılar		379
	<b>ONUNCU BÖLÜM</b>	
	<b>AĞUSTOS 1961</b>	
371-374 Numaralı Sayılar		421
	<b>ON BİRİNCİ BÖLÜM</b>	
	<b>EYLÜL 1961</b>	
375-378 Numaralı Sayılar		467
	<b>ON İKİNCİ BÖLÜM</b>	
	<b>EKİM 1961</b>	
379-381 Numaralı Sayılar		503
	<b>ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM</b>	
	<b>EKİM-ARALIK 1961</b>	
382-391 Numaralı Sayılar		519
	<b>ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM</b>	
	<b>1962</b>	
392-444 Numaralı Sayılar		621
Sonuç		923
Kaynakça		953
Dizin		957

## SUNUŞ

*Akis* dergisini incelediğimiz bu serinin bir önceki cildinde derginin 27 Mayıs 1960 darbesinin ilk altı ayındaki konumunu ayrıntılı bir şekilde gözden geçirdik.<sup>1</sup> Her ne kadar bir önceki cildin alt başlığını -bizzat derginin okurlarına sunduğu şekilde- “nazik ihtilal” şeklinde belirtmiş olsam da, hatırlanacağı gibi, bu altı aylık süre bir yandan da “ihtilal mi, inkılâp mı” sorusuna verilecek yanıtın beklentisiyle geçmişti. 13 Kasım 1960 tarihinde gerçekleşen ve Millî Birlik Komitesi (MBK)’nın kesin tasfiyesiyle tamamlanan süreç, geçmiş altı ayın neticesi sayılırdı. Ve bu netice, *Akis* açısından elbette memnuniyet vericiydi. Çünkü, derginin gözünde “ihtilal”, “inkılâba” üstün gelmişti.

Kısaca ifade ettiğim bu analizimi bir miktar daha açmaya çalışacağım: *Akis*, daha önceki ciltte de vurgulamaya çalıştığım şekilde, 27 Mayıs sonrasındaki ‘ilk kutlama fişegi’nin ardından geçen kısa sürede MBK içindeki görüş ayrılıklarının farkına varmaya başlamıştı bile... Ancak bu ‘tedirginlik verici duygu ve düşünceleri okurlarıyla paylaşmamakta da kararlıydı. Bu âdeta ‘millî bir sır’ olarak saklanmak istenmişti. Fakat haftalar içinde dergi, seçim tarihinin bir an önce açıklanması için ısrarcı olmaya ve bu konuda engeller çıkarılmasına karşı yazılar yayınlamaya başlayınca akıllara düşen “hangi 27 Mayıs” sorusuyla darbenin muğlak yönleri de ortaya çıktı. *Akis*, bu aşamada CHP’nin ve İsmet Paşa’nın liderliğinde bir an önce seçime gidilmesi ve bu sürecin en önemli parçası olarak da Kurucu Meclis’in açılması yönündeki görüşlerini öne çıkarırken, diğer yandan da -sonradan 14’ler olarak anılacak ve MBK’dan da tasfiye edilecek olan- bazı isimleri ima yoluyla ya da daha belirgin şekilde hedefine almaya başlamıştı.

Evet, bu süreç -perde arkasında da olsa- bir ‘mücadele’yi hissettiriyordu. Altıncı aya girmeden bu ‘mücadele’nin derginin amacına uygun şekilde neticelenmiş olduğu da açıktı. 14’lerin tasfiyesinin ardından *Akis*, hiç kuşkusuz -okurlarına da hissettireceği gibi- rahat bir nefes almıştı!

Kitabın elinizdeki bu cildinde *Akis*’in 27 Mayıs döneminin bir bakıma ‘ikinci evresinde yayınlanan sayılarını mercek altına alıyorum: Bu ciltte MBK içindeki tasfiyeden -ünlü 14’lerin tasfiyesinden- sonra geçen yaklaşık iki yıllık sürede derginin 27 Mayıs macerasını ele alacağım. Bu dönemde derginin “ihtilalin sesi” olduğunu göreceğiz. 27 Mayıs’la *Akis* artık iç içe geçmiştir ve buna mâni hiçbir şey kalmamıştır.

1. Bkz. Cemil Koçak, *Akis Dergisi (1960)*, “Nazik İhtilal”, Cilt: 3, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul, 2023.

Ama bu, hiç de kolay olmamıştı ve yaklaşık iki yıllık bir süreyi kapsıyordu. Bütün bu aylar boyunca dergi, adım adım CHP'nin ve İsmet Paşa'nın politikasını ortaya koyarken; bir yandan da, bu politikanın hedefine varmasına mâni olabilecek bütün engelleri aşmaya gayret ediyordu. *Akis*, bir yandan 27 Mayıs'la hemhâl iken, diğer yandan da, onun İsmet Paşa'nın çizdiği istikametten ayrılmasına karşı bir mücadele veriyordu. Bu, elbette çok yönlü bir mücadeleydi.<sup>2</sup>

15 Ekim 1961 milletvekili ve senato genel seçimi İkinci Cumhuriyet'in açılışı anlamına geliyordu. Derginin 'ümit' dolu beklentisi 15 Ekim sabahı bir kez daha -âdeta döngüsel olarak- yeniden 'hayal kırıklığı'na dönerken; İkinci Cumhuriyet'in en azından dergi açısından 'ümit'le değil de 'hayal kırıklığı' ile başladığı söylenebilirdi. Ama 'hayal kırıklığı' sadece *Akis*'le sınırlı değildi elbette. Benzer bir 'hayal kırıklığı' yaşayanlar 27 Mayısçılar'dı. Evet, 27 Mayıs geride kalmıştı; MBK üyeleri 1961 anayasası gereğince seçimle birlikte yeni açılan Cumhuriyet Senatosu'nda tabii senatör olarak yer almışlardı. Artık MBK yönetimi tarihe karışmıştı.

Fakat 27 Mayısçılar sadece MBK üyelerinden oluşmuyordu elbette. Aksine 27 Mayıs, ordunun eseri ve onun mirasıydı. Bu açıdan yaklaşıldığı takdirde ordunun bütünüyle bir 'hayal kırıklığı' içinde olduğu kolayca anlaşılabilirdi. 27 Mayıs'ın ardından -derginin tabiriyle; "uygun kuvvetler" in değil de, "aykırı kuvvetler" in ya da "öteki partiler" in siyasal alanda ağırlık kazanması, ordu üzerinde derin bir 'hayal kırıklığı'nın yanı sıra aynı zamanda yeni bir tepki dalgası da yarattı. Kısacası; 27 Mayıs bitmişti, ama '27 Mayıs ruhu' sürüyordu. Ve bu ruh, ancak CHP'de, İsmet Paşa'da ve elbette orduda sembolize edilmişti. Ve yine basın, üniversite ve gençlik, bu ruhun elle tutulur varlığıydı.

Bu ciltte 15 Ekim 1961 milletvekili ve senato genel seçiminin ardından CHP'li koalisyon hükümetlerini -ve İsmet İnönü'nün de Başbakan olduğu- dönemi içerecek şekilde *Akis*'in siyasal istikametine göz atacağız. İkinci Cumhuriyet'in bu ilk döneminde ortaya çıkan çok sayıda kavşak noktasında derginin almış olduğu tutumu gözden geçireceğiz ve bu tutumu derginin gerek muhalefet (1954-1960) ve gerekse 27 Mayıs dönemindeki tutum ve görüşleriyle karşılaştıracamız.

Bakalım *Akis* dört gözle beklediği İkinci Cumhuriyet'te demokrasiyi nasıl görüyor ve anlıyordu. 1961 Anayasası ile yeniden şekillendirilen siyasal sistem, *Akis*'in uzun yıllardan beri beklediği ve umduğu neticeler konusundaki 'ümidi'ni sürdürmesine yetecek miydi; yoksa bütün bu beklentilerin ardından yeniden -âdeta bir kısır döngü hâline gelmiş olan- 'hayal kırıklığı' mı üstün gelecekti? İşte, bu soruya verilecek yanıt, bu cildin konusunu oluşturmaktadır.

---

2. Bu ciltte de üçüncü ciltteki yöntemi uygulamaya devam ettim. Bu konuda söz konusu cildin Sunuş'una bakılabilir.



**BİRİNCİ BÖLÜM**

**(KASIM 1960)**



*Akis*, MBK içinde 13 Kasım tarihinde gerçekleşen 14'lerin<sup>2</sup> tasfiyesinden birkaç gün sonra yayınlanan ilk sayısında, okurlarını hiç şaşırtmamış ve "Orgeneral Cemal Gürsel"i kapak fotoğrafı olarak seçmişti. Üstelik Gürsel'in göğsüne bir de Atatürk resmi iliştirilmişti. O "ikinci imtihanında da başarı" kazanmıştı! Dergi yine gündemdeki "hadiselerin hikâyesi"ni ele almıştı. *Akis*, pek çok okurunun derginin son sayısını okumasının ardından, Cemal Gürsel'in tasfiye açıklamasını da, derginin siyasi öngörüsü olarak değerlendirdiğini yansıtmıştı. Okurlarının bir kısmı, derginin olacıklardan önceden "haberdar" olduğunu dahi düşünmüşlerdi. Ama bu değerlendirme doğru değildi.

Her ne kadar son sayıdaki bütün haberler ve yazılar, neticenin bu olacağına ilişkin olsa da; *Akis*, "hadiselerin alacağı istikametten asla haberdar bulunmuyor"du. "Ancak, hadiselerle konulabilecek tek mantıklı teşhis, *Akis*'in koyduğu teşhisti ve bu mecmuanın daima tekrarladığı gibi, eşyanın tabiatını değiştirmek kâbil bulunmadığından, hadiseler elbette ki aldığı istikameti alacaktı." Dergi haklıydı; çünkü *Akis* son altı aydan beri "ihtilal" in "inkılâp" demek olmadığını anlatmaya gayret etmişti!<sup>3</sup> Dergi, bu beklentiyi şöyle dile getirmişti: "Bekliyorduk, tacil [çabuklaştırmak] için elimizden gelen ikazı namuslu basına düşen şekilde yapıyorduk, ama bunun böylesine süratle gerçekleşeceğini gene de sanmıyorduk."

Sıra derginin tasfiyeye yönelik satırlarındaydı artık... Elbette "tebdilde ferahlık" vardı:

*"Tebdildeki ferahlık..."*

*Bu haftanın başından itibaren milletin üzerinden gittikçe ağır basmakta olan bir yük kalkmış, gökteki bulutlar bir anda sıyrılmıştır. Barometre 'devamlı iyi'yi gös-*

1. *Akis* dergisinin yazı işleri müdürü Kurtul Altuğ, anılarında derginin haftada iki gün yaymlandığını ve tirajının 150.000 olduğunu belirtmektedir. Kurtul Altuğ, *27 Mayıs'tan 12 Mart'a*, Koza Yayınları, İstanbul, 1976, s. 154.

2. Hatırlanmalıdır ki, MBK içinde 14 üye, bu tarihte MBK'dan çıkarıldılar ve yurt dışına sürgüne gönderildiler. Bu üyeler şunlardı: Alparslan Türkeş, Orhan Kabibay, Orhan Erkanlı, Münir Köseoğlu, Mustafa Kaplan, Muzaffer Karan, Şefik Soyuyüce, Fazıl Akkoyunlu, Rifat Baykal, Dündar Taşer, Numan Esin, İrfan Solmazer, Muzaffer Özdağ ve Ahmet Er. *Akis* dergisinin yazı işleri müdürü Kurtul Altuğ, anılarında 14'lerin CHP'ye ve İsmet İnönü'ye karşıtlığını anlatmaktadır. Bkz. Kurtul Altuğ, *Bir Numaralı Tanık*, Doğan Kitap, İstanbul, 2006, s. 215-240 ve 322-323 ve Kurtul Altuğ, Altuğ, *27 Mayıs'tan 12 Mart'a*, s. 154-221. Metin Toker de anılarında 14'lerin tasfiyesine kısa bir yer ayırmıştır. Bkz. Metin Toker, *İsmet Paşa'yla 10 Yıl (1960-1961)*, (Cilt: 3), *Akis* Yayınları, Ankara, 1967, s. 158-161.

3. Bkz. Cemil Koçak, *Akis Dergisi (1960)*, (Cilt: 3).

18 KASIM 1960

SAYI : 331

Hâdiselerin Hikâyesi

# AKİS

HAFTASI



ORGENERAL CEMAL GÜRSEL  
II. İmtihanda da başarı

FIYATI: 1 LİRA

Akis (18 Kasım 1960)

termektedir. Barometrelere ne derece güvenebileceği elbette ki bilinemez, ama Türk demokrasisinin üzerine konmuş bir ipotek ortadan yok olmuştur. 27 Mayıs inkılabının manası, ümit olunur ki, artık hiçbir sapık tartışmaya konu seçilmesine lüzum bırakmayacak bir berraklık içinde belirmiştir. İhtilal, 'nereye?' sualini soranlara hedefini en açık şekilde bizzat göstermiştir. İyinin, güzelin ve doğrunun gerçek anlamı, bunları acayip niyetlerin paravanası olarak klişe diye kullananların zannettirmek istediklerinin tam aksi istikamette gözler önüne serilmiştir.

Şimdi yapılacak olan, bir yandan her türlü kompleksi bırakıp, insanların kendilerine, milletlerine ve içinde yaşadıkları cemiyete güvenle bakmalarını sağlamak, kudret sahiplerini tehlikeli istikametlerde körükleyenlerin ise, sağduyu karşısında mutlaka yenileceklerini lütfen kabul ederek, yük teşkil etmekten vazgeçmeleridir. Demokrasi yolunda 27 Mayıs döneminde bir dönemeç, 27 Mayıs'taki maharetle alınmış ve açık sahaya çıkarılmıştır. Türk milletinin 27 Mayıs'ı, Batılı manasında bir demokratik nizama kendisine layık görmeyenlere, kendisini bir güdümlü idareye tahammül eder sananlara karşı yaptığı, aklı başında herkesin malumuydu.

Fakat bu gerçeği şüpheyle karşılayanlara bunun ispatının ilk hareketten sadece beş buçuk ay sonra getirilmiş bulunması, şüphesiz uzun bir süre yeni denemelere heves edilmesini önleyecektir. Milletın saadeti için girişilmiş bir polis hareketinin onu yapanlara değil, bütün nesillere yetecek şerefini küçümseyerek -Devlet Başkanı'nın pek talihli tabiriyle- Küçük Asya'yı 100 metre havaya kaldırmak neviinden planların peşinde koşmak ve bu hareketi o şekilde ebedileştirmeye çalışmak, nasıl bir hüsrân doğuruyor, herkes artık anlamış bulunmaktadır.

Bu, Türk milletine hizmet yolunun nereden geçtiğini de, bugünün ve yarının kudret sahiplerine anlatacak bir derstir. Adına Küçük Asya denilen topraklar üzerinde yaşamak isteyenler 100 metre havaya kalkmak istemiyorlar. Maddi refahlarını da bugün Çin'in şampiyonluğunu yaptığı metodlarla gerçekleştirmek niyetinde değillerdir. Arzuları pek basit, pek insani, pek sade, ama çok kuvvetlidir. Bir demokratik nizam içinde adam gibi yaşamak istiyorlar. Demokrasiyi bu hedefe götüren sadece en emin değil, aynı zamanda en süratli vasıttadır da diyerek seçmişlerdir. Zira hızlı gideceğiz diye bir cemiyeti alıp götürenler duvara çarptılar mı, o cemiyeti aldıkları noktada değil, onun seksen yıl gerisinde bırakırlar. Kaldı ki cemiyet, sandıkları cemiyet olmadığını beş buçuk ay zarfında bir değil, iki defa göstermiştir. Hâlâ ders alınmazsa..."

Akis, elbette bu fikirlerini ilk kez dile getirmiyordu; ama kullandığı pek çok sözcük özenle seçilmiş gibiydi; çünkü, pek çoğu 14'lerin açıklamalarından alınmıştı!<sup>4</sup> Mesela, "daima iyiye, güzele, doğruya" tarzı ifadeler, okurlarının hafızasında hâlâ canlıydı; çünkü, bu türden ifadeler, tasfiyeye uğrayan MBK üyelerine aitti! Demek ki, neredeyse son altı aydır

4. Bkz. Cemil Koçak, *Akis Dergisi* (1960), (Cilt: 3).

“gittikçe ağır basmakta olan bir yük” vardı ve şimdi artık bu yük kalkmıştı. “İpotek” kaldırılmıştı. Artık 27 Mayıs’ın ne olduğu ya da olmadığı konusunda hiçbir “sapık” tartışma olmayacaktı. Anlaşılan dergi, 27 Mayıs sonrasının “ihtilal mi, inkılâp mı” tartışmasını bir “sapıklık” olarak görüyordu! Her zamanki gibi ikazdan anlamayanlar olmuştu. Şimdi anlayacaklardı ya da çoktan anlamış olmalıydılar! “Ders almayanlar” için de bu dönemeç güzel bir örnek olarak kalacaktı. *Akis*, 27 Mayıs sonrasındaki ikazlarını hatırlatarak, bu ikazlardan gereken dersi çıkarmayanları uyarmakta kararlıydı.

Zaten Turhan Selçuk’un karikatürü de eski MBK içindeki kargaşayı anlatmaktaydı. Karikatürün alt başlığında yer aldığı şekliyle “Eski Millî Birlik (!) Komitesi” içinde her kafadan ayrı ses çıkması eleştirilmekteydi. Zıt görüşler elbette birlik manzarasından çok uzaktı. Okurlar daha ilk sayfalarında dahi derginin 27 Mayıs sonrasında MBK’dan beklentilerini belki de yine “ümit ve hayal kırıklığı” olarak özetleyebilirlerdi. Çünkü, 27 Mayıs’ın daha altıncı ayı dolarken MBK üyeleri için ilk zamanlarda kullanılan övücü sıfatlar, kısa sürede yerini soru işaretlerine, kuşkulara ve hatta sert tepkilere bırakmıştı!<sup>5</sup>

Metin Toker de “Bir Adam” adlı yazısında, Cemal Gürsel’in MBK içindeki tasfiyeye yönelik basın açıklamasını şöyle tasvir ediyordu: “Dekor, tam bir ihtilal merkezi dekoruydu. Etraf sadece üniformalı subaylarla doluydu ve onların hemen hepsinin yakalarındaki kırmızılar, salondaki parlak kumaşların kırmızısına katıldığında, hâkim hâki renk bambaşka mana alıyordu. Zaten yollarda durdurula durdurula gelmiş ve muhafızların otomatik silahları arasından geçmiştik. Eksik olan, havada sadece barut ve kan kokusuuydu.”

Toker’in anlatımında âdeta yeni bir ‘ihtilal’ havası söz konusuydu. Bu belki de ‘ihtilal içinde ihtilal’ olarak tanımlanabilirdi. *Akis*’in 1950’li yıllar boyunca Orta Doğu ve Latin Amerika ülkelerindeki askerî darbeleri anlatırken yazdıklarına da benziyordu doğrusu.<sup>6</sup> Fakat dergi bu benzetmeyi hiç kullanmamıştı! Toker, Gürsel’i -mutadı veçhile- şöyle övüyordu: “Omuzlarında taşıdığı yıldızların sayısıyla da şef olduğunu belli ediyordu. Ama ben o akşam (...) [bu] adamda bir ihtilal lideri değil, tanıdığım devlet adamlarının en olgunlarından birini gördüm.” Toker, kendisinin “bin tane kusuru” olduğunu itiraf ediyordu. Fakat “bunların içinde çabuk beğenme, ağzı açık hayran kalma yoktu.”

Toker şöyle yazmıştı: “Hatta o konuda bir noksan aramak gerekirse, ters istikamete bakınmak, her hâlde daha büyük fayda sağlar. Ben gazeteciyi elbette ki beğendiğini de beğenmediğini de yazan, ama daha ziyade bir ikaz vazifesinin, bir tenkit vazifesinin kendisini beklediği konuları tercih eden, tercih etmesi gereken bir kimse sayarım.

5. Bkz. Cemil Koçak, *Akis Dergisi* (1960), (Cilt: 3).

6. Bkz. Cemil Koçak, *Akis Dergisi* (1954-1957), (Ümit ve Hayal Kırıklığı), (Cilt: 1), Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul, 2022 ve Cemil Koçak, *Akis Dergisi* (1957-1960), (Öfke ve İsyân), (Cilt: 2), Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul, 2023.

Buna rağmen devletin sayın Başkan'ı karşısında pek tatlı bir sürprizin lezzetini içimde duyduğumu saklayacak değilim.”

Bu anlatımıyla Toker'in en başından itibaren Akis'teki tutumunu ve yazılarını karşılaştırsak, hayli mübalağa ettiğini düşünebiliriz! Elbette Toker'in ve Akis'in pek çok yazısı, bu anlatımın tam aksini kanıtlar vaziyeteydi! Bu yazının tek tutarlı kısmı ikaza yönelik satırlardı doğrusu.

Toker, açık konuşmaya karar vermişti:

*“Mademki açık konuşuyoruz, bu sürpriz hissini nereden geldiğini söylemek isterim. Ben devletin sayın Başkan'ını hiçbir zaman, bazı kimselerin uyandırmak istediği zehaba kapılıp babacan, ama başkaları tarafından idare edilen bir boş adam olarak görmemişimdir. Devletin sayın Başkan'ının basın toplantılarına katılan arkadaşlarım dönüşlerinde, intibalarını bana naklettiklerinde, onları daima ihtiyatlı teşhis koymaya davet etmişimdir.*

*Bu toplantılarda yanında oturan zat, kendisini kolundan çekmiş, bacağından dürtmüş, elinden metini alıp bizzat okumuş, küçük düşürücü müdahalelerde bulunmuş... Arkadaşlarımın anlattıkları, hele ilk günlerde hep bunlar olurdu. Bu müşahedelerin hiç tesiri altında kalmadığımı söyleyemem. Ancak, bunlar bana bir adamın idare edilmekte olduğunun değil, bir adam idare ediliyormuş zehabının uyandırılmak istenmesinin delili gibi geldi. Yapılan kaba, yersiz ve meharetsizdi. Bir adamı hakikaten idare edenin böylesine takt dışı davranabileceğine asla ihtimal vermedim.*

*Anlayamadığım, devletin sayın Başkan'ının böyle bir intibain yaratılma gayretlerine niçin müsamaha gösterdiğiydi. Ya farkına varmıyordu ya da bir oyun oynuyordu. Bunların ikisi de benim devletin sayın Başkan'ı hakkında öyle aşırı bir hayranlık duymamı gerektirecek tutumlar değildi. Şimdi anlamış bulunuyorum ki, bu ne birinin ne ötekinin icabıdır. Kendine güvenin sağladığı muhteşem bir umursamazlığın neticesidir. Sonrular, hadiseler geliştiğinde, bizim arkadaşların sevgi ifade eden tabirleriyle, 'badem bıyıklı babacan Orgeneral'in daha ilk günden müşahede ettiğim gibi, sadece iyi bir yüreğe, yüksek insanlık vasıflarına değil, aynı zamanda başka neviden meziyetlere de sahip bulunduğunu fark ettim. Zor olduğunu bildiğim meselelerin içinden çıkış tarzı, kalabalık bir heyetin idaresinde gösterdiği meharet, devletin sayın başkanının 'üzerinde durulması gereken bir adam' olduğu intibainı uyandırdı. (...)*

*Bahsettiği o 'mecburi gayri samimi beyanlar'dan ekserisinin farkına varmış ve onları öyle mütalaa etmişimdir. Fakat ancak birkaç dakika görebildiğim, konuşma ve düşünüş tarzını hiç bilmediğim devletin sayın Başkan'ında olağanüstü bir devlet adamlığını gene de tevehhüm [vehim; kuruntu] etmedim. İyi niyet, Atatürk prensiplerine ve demokratik nizama candan bağlılık, elde kudret tutmanın sağladığı kolaylıklar... Devletin sayın Başkan'ının beğendiğim hareketlerini ben hep bu unsurlara bağladım. (...)*

*[Ama artık] içimde başka bir güven, değişik bir iyimserlik hissediyorum. Gözlerimle gördüm ki, devletin başındaki adam, memleketi iyi günlere kavuşturacak dirayete sa-*

hiptir. Ben niyete, güzel fikirlere fazla ehemmiyet vermem. Öyle insanlar görmüşümdür ki, bu niyetlerinin, güzel fikirlerinin altında ezilmişler, posaları çıktıktan sonra cemiyet tarafından fırlatılıp atılmışlardır. Bir belirli süre bütün milletin dikkat nazarını üzerine çeken kuyruklu yıldızlara da rastlamışım.

Ama Çankaya'da, o dramatik günün gecesinde düşüncelerini evvelden hazırlanmış da bulunsa, irticalen, tam bir devlet adamı olgunluğu içinde nakleden, sualleri en iyi şekilde cevaplandırılan devletin sayın Başkan'ı, benim üzerimde bambaşka bir tesir yaratmış bulunuyor. Zaten son icraatı, bu vasıflarının çok parlak bir delilinden başka nedir ki? İnanmış olmak, bir davanın yürütülmesi için kâfi gelmez. Bunu başaracak kudrete de sahip olmak lazımdır. İçimdeki güven hissi, devletin sayın başkanında bunu bulmuş olmamın neticesidir.

Devlet başkanı olduğunu bilen, kuvvetini müdrük, ama bunu mübalağa etmeyecek kadar realist, dürüstlüğü en iyi politikayı teşkil ettiğinden haberdar, her şeyi açık açık söylemenin, hakikatleri örtbas veya tevil gayretinden çok daha fazla başarı sağladığını anlamış, kendisine bir yol çizmiş ve bu yolu sonuna kadar, her mukavemeti kırarak takibe azimli, memleketin vaziyetini mükemmelen takip eden, doğru teşhis koyan ve doğru çareyi zamanıyla birlikte seçen bir adam...

Sanırım bütün bunlar gerçek bir devlet adamının vasıflandır ve ben (...) [bu] adamda işte bunları sezdim. Adam methetmek, bunu meslek, hatta itiyat edinmemiş kimseler için her şeyden zordur. Bilmiyorum, kelimelerimi doğru seçebildim mi ve bütün tabirlerim talihli mi oldu. Ama bu satırlar övülmeye ihtiyacı bulunmayan bir kimseyi övmek için, hatta onun meziyetlerini belirtmek için yazılmamıştır. İstedim ki, heyecan uyandıran bir hareketin akabinde bu hareketin -ve onunla beraber memleket idaresinin- mesuliyetini taşıyan adamın benim üzerimde bıraktığı intibai okuyucularım bilsinler. Bu bilgi, ümit ederim onları da istikbale güvenle bakmaya itecektir.”

Metin Toker -ve elbette Akis- hiç kuşkusuz bir kez daha 27 Mayıs sonrasındaki ruh hâlini “ümit ve hayal kırıklığı”nın ardından yeniden ‘ümit’ döngüsüne çevirmiş gibiydi. Âdeta “ümit-hayal kırıklığı-ümit” sarmalı her ikisini de esir almıştı, ama bu kez ümidin kaynağı, MBK üyelerinden ziyade, tek başına Cemal Gürsel idi. Yazıda geçen şekilde -ama artık Gürsel'i öven niteliklere bürünen- ifadelerin Alparslan Türkeş'e yönelik olduğunu elbette bütün okurlar hatırlayacaklardı.<sup>7</sup>

Toker, Gürsel'i sadece -yine hayli sitayişle- övmekle kalmıyor; ona ilişkin kişisel görüşlerini de yumuşatıyor gibiydi. 27 Mayıs sonrasında Gürsel'e yönelik zaman zaman az miktarda şüphe içeren ifadeler tamamen geride kalmış görünüyordu. Gürsel her yönden alkışı hak etmişti.

7. Bkz. Cemil Koçak, *Akis Dergisi* (1960), (Cilt: 3).